

IX. Évfolyam 3. szám - 2014. szeptember

Gávay György - Dr. Kende György

gavay.gyorgy@uni-nek.hu – kende.gyorgy@uni-nke.hu

A HADFELSZERELÉS ÉLETCIKLUSÁVAL KAPCSOLATOS FOGALMAK ELEMZÉSE A FONTOSABB MAGYAR ÉS ANGOL NYELVŰ KIFEJEZÉSEK MEGFELELTETÉSE

Absztrakt

A 2013/14-es tanévben két félévben is felvették Erasmus hallgatók a „Research, Development and Military Industry„ megnevezésű 20 órás tantárgyat. Az órák tervezésénél számos új kérdés is felmerült, amelyek egyik lényege az, hogy a külföldi hallgatók az általánosan elfogadott szabályzók és eljárások mellett a fontosabb magyar vonatkozásokkal is megismerkedjenek. Ezek közül jelen publikáció a tárgyhoz kapcsolódó egyes magyar és angol kifejezések megfeleltetésének kérdéseit vizsgálja. A vizsgálat módszere a hadfelszerelés életciklusának a magyar és más NATO nemzetek felfogásának összehasonlítása abból a célból, hogy az egyes fázisok megnevezése és tartalma összevethető és megfeleltethető legyen. A kutatás aktuális, egyrészt azért, mert Erasmus hallgatókat várhatóan a jövőben is fogunk oktatni, másrészt azért, mert hozzájárulhat a terminológiai kérdések megválaszolásához.

Erasmus students have applied for the 20-hour subject called „Research, Development and Military Industry” in two semesters during the 2013/2014 academic year. When designing the lectures numerous new questions have come up, their main point being that the foreign students should also get acquainted with the most important Hungarian regulations and processes beside the universally accepted ones. This publication examines the question of finding the corresponding Hungarian and English expressions concerning the subject. The method of the examination is the comparison of the Hungarian, NATO and other NATO nations’ understanding of the armament lifecycle, the aim of which is to be able to study and find the corresponding terms of the certain phases. The research is well-timed, since we will most likely be teaching Erasmus students also in the future, and also since it can help in answering the questions of terminology.

Kulcsszavak: *hadfelszerelés, beszerzés, rendszerbe állítás, életciklus modell, terminológia ~ armament, acquisition, deployment, life cycle modell, terminology*

BEVEZETÉS

A hadfelszerelés életciklusának folyamata, szakaszokra osztása a Magyar Honvédségben nem egyezik meg teljes mértékben a különböző NATO dokumentumokban leírtakkal. A hosszú évek alatt kialakult, rendszerek eltérése kommunikációs problémákhoz vezethet. A két rendszer fogalomköre nagymértékben hasonló, de szó szerinti fordítást nem minden esetben tesz lehetővé, továbbá a korábban megjelölt fordítások közül is lehet találni pontatlanságokat. Jelentősen nehezíti a fogalmak megfeleltetését, hogy számos esetben a magyar jogi szabályzók sem fogalmaznak egységesen. A témában járatos szakemberek számára egyértelműek a szinonimák jelentései, de a témával ismerkedőket könnyen elbizonytalaníthatja a sok esetben hasonló csengetű szavak értelmezésének problémája.

Az absztraktban szereplő okok szükségessé tesznek egy olyan kutatást, amely egymás mellé helyezi a hasonló fogalomkörök elemeit, rávilágít a különbségekre és a hasonlóságokra.

A HADFELSZERELÉS FOGALMA

A hadfelszerelés¹ olyan eszköz és anyag, amelyet a Magyar Honvédség alaprendeltetéséből eredő feladatainak végrehajtása során alkalmaz vagy felhasznál, illetve² a honvédelmi szervezetek tevékenységéhez szükséges valamennyi anyag és technikai eszköz, amelyet az ipar és a kereskedelem katonai célokra gyárt és szállít. Hadfelszerelés kereskedelmi forgalomba nem, vagy csak külön engedéllyel kerülhet. A hadfelszerelés fogalomköre további két alrendszerre bontható: hadianyagokra és haditechnikai eszközökre. Ezek elfogadott angol nyelvű megfelelője az „armament” szó és a „military equipment”³.

A hadianyagok⁴ a hadfelszerelés alrendszerét képező azon anyagok és termékek összessége, amelyeket a katonai szervezetek a fegyveres küzdelemben és a különböző műveletek végrehajtása során az ellenség élőerejének és haditechnikai eszközeinek pusztítására, építményeinek rombolása céljából felhasználnak. A hadianyagokat a felhasználás célja alapján harcanyagokra, fenntartási anyagokra és ellátási anyagokra osztják. A „war material” kifejezés⁵ ritkábban használt megfeleltetése a magyar hadianyag szónak.

A haditechnikai eszköz⁶ a hadfelszerelés részét képező azon eszközök összessége, amelyek a katonai szervezetek alaprendeltetés szerinti működtetéséhez, a béke és háborús feladatok megoldásához szükségesek. Másik meghatározás⁷ szerint a honvédelmi szervezet állománytáblájában szükségletként előírt katonai rendeltetésű eszköz, amely a felkészítéshez, kiképzéshez, a katonai műveletek végrehajtásához, támogatásához, kiszolgálásához szükséges. A haditechnikai eszközöket a működtetés célja alapján harceszközökre, harcbiztosító eszközökre és kiszolgáló eszközökre osztjuk. A haditechnikai eszköz a Haditechnikai Lexikon megfogalmazása alapján a hadfelszerelésnek azon része, melyre jellemző a huzamosabb ideig tartó alkalmazás, használat, üzemfenntartás. A lexikon szerint az ajánlott fordítás a „military technical means”. A „military device” bár katonai eszközt jelent, legtöbb esetben elektronikai eszközöket takar. A Magyar Honvédség haditechnikai eszközeit további csoportokra lehet osztani felhasználási területük szerint, de ezt a felosztást csak tartalmilag követi az angol nyelvű fogalomrendszer.

¹ Dr. Kende György, Dr. Seres György: Haditechnikai Kutatás – Fejlesztés. ZMNE egyetemi jegyzet Budapest. 2004. 53.p.

² 9/2010. (I.22.) HM utasítás 2.§ c)

³ Haditudományi Lexikon, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. I. kötet 445.p.

⁴ Fazekas József: Szakmai szabályismeret. Budapest ZMNE főiskolai jegyzet, 2001. 5.p.

⁵ Haditudományi Lexikon, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. I. kötet 447.p.

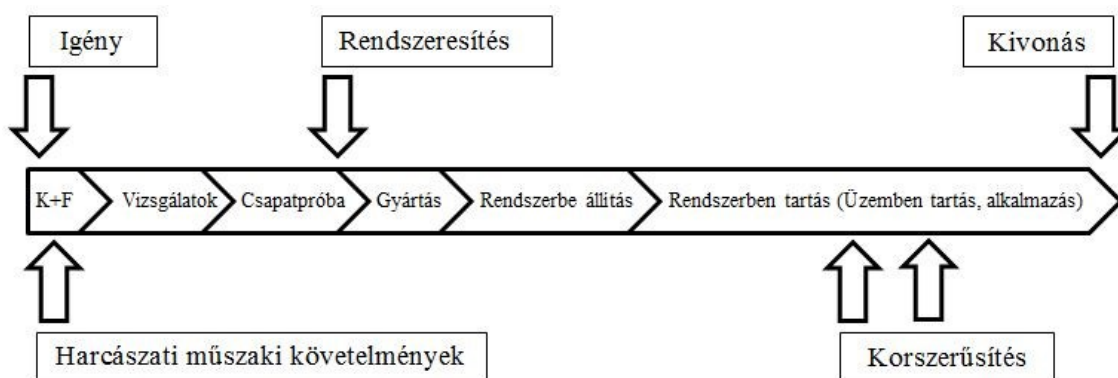
⁶ Fazekas József, Szakmai szabályismeret, főiskolai jegyzet Budapest ZMNE 2001.5.p.

⁷ 1/2009 HM rendelet 2.§ i)

Egyszerű példa, hogy a fegyverzettechnikai eszközök között van „weapon”, azaz fegyver, illetve a már előbb említett „military device” ami lehet például egy távcső is. Az optikai eszközök a Magyar Honvédségben fegyverzettechnikai eszközök.

A HADFELSZERELÉS ÉLETCIKLUSÁNAK BEMUTATÁSA A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

A Magyar Honvédség hadfelszerelése jól szabályozott, hosszú és részletes folyamat során kerül alkalmazásra. Abban az esetben, ha a szervezet feladatrendszere új elemmel bővül, a legtöbb esetben új eszközökre van szükség a feladatok eredményes végrehajtásához. A hadfelszerelések⁸ életciklusát a 9/2010 HM utasítás foglalja keretbe. Az életciklust az 1. ábra mutatja be részletesen. Az egyes időszakok ábrázolása nem időarányos, és a pontos időtartamok az eszközök jellegétől függően minden esetben különböznek. Aktuális példaként említhető a BTR 80 SKJ⁹ sebesültkihordó jármű, amelynek a várható rendszerben tartási ideje 20 év.

1. ábra. Haditechnikai eszköz életciklusa a Magyar Honvédségben¹⁰

Az új feladatok kapcsán felmerülő igény kielégítésére vagy egy már meglévő eszköznek a saját követelményeinkhez illesztése, vagy egy új eszköz kifejlesztése a megoldás. Mindkét esetben beszélhetünk kutatás - fejlesztési tevékenységről.¹¹ A kutatás - fejlesztés olyan előre tervezett átfogó műszaki, gazdasági, tudományos tevékenység, amely a célul kitűzött - általában hadfelszerelés, technológia és szellemi termék kifejlesztése, korszerűsítése, illetve az ezeket megalapozó kutatási - feladat megoldására irányul. Ebben az időszakban kell megfogalmazni és pontosítani a Harcászati Műszaki Követelményeket¹², mely a hadfelszerelés alkalmazási szintű komplex műszaki követelménye. A Haditechnikai Lexikon megfogalmazása szerint¹³ „Mindazok a katonai, technikai követelmények, melyeket a katonai vezetők a haditechnikai műszaki fejlesztők közreműködésével egy-egy haditechnikai eszközzel szemben támasztanak, s amelyek kielégítése lehetővé teszi a harcban való hatékony alkalmazásukat vagy sajátos feladatok megoldását. A Harcászati Műszaki Követelmények a tervezés, a haditechnikai fejlesztés alapokmányát képezik.” A kifejlesztett eszköz mintáját (prototípusát) a várható igénybevételeknek megfelelően laboratóriumi, üzemi, és egyéb vizsgálatoknak vetik alá a csapatpróba bocsátást megelőzően.

⁸ 9/2010. (I.22) HM utasítás - A hadfelszerelés rendszeresítéséről és rendszerből történő kivonásának rendjéről-Honvédelmi Közlöny CXXXVII. szám; 326-332.pp.

⁹ A Honvédelmi Miniszter a 82/2005 (HK 17) utasításában meghatározta 10-15 darab páncélozott sebesült kiürítő jármű kifejlesztését, melyet a BTR-80 típusú páncélozott szállító harcjármű bázisán kell kialakítani, úgy, hogy maximálisan érvényesüljön az egészségügyi jelleg.

¹⁰ Dr. Kende György, Dr. Seres György: Haditechnikai Kutatás – Fejlesztés. ZMNE egyetemi jegyzet, 2004. Budapest, 52.p. 18. sz. ábra alapján szerkesztve

¹¹ uo. 52.p.

¹² uo.53.p.

¹³ Haditudományi Lexikon, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. I. kötet 502.p.

A csapatpróba¹⁴ olyan széles spektrumú vizsgálatot, vizsgálatssorozatot jelent, amely annak megállapítására irányul, hogy a rendszeresítés előtt álló hadfelszerelési anyag megfelel-e a tervezett feladatok ellátásához kapcsolódó alkalmazási követelményeknek. A csapatpróba során szerzett tapasztalatok alapján lehetőség van a Harcászait Műszaki Követelmények módosítására, továbbá a rendszerben tartás feltételeinek megfogalmazására. A csapatpróba fogalma angol nyelven szintén nem egyértelmű, mivel a tesztelés (testing) a bemutatás (demonstration), és a folyamatos értékelések (assessment) együttesen fedik le azt. A gyártás feltételeinek megteremtése után minden lehetőség adottá válik a hadfelszerelés rendszeresítésére.

A rendszeresítés¹⁵ valójában egy „döntés olyan új, illetve jelentős mértékben modernizált hadfelszerelésnek a Magyar Honvédség rendszerébe való felvételére, amely a Magyar Honvédség egészére vagy haderőneveire hatással van. Emellett hazai fejlesztésből vagy hazai polgári termelésből származik, illetve olyan külföldi beszerzés, amely addig még nem volt rendszeresítve.” A rendszeresítés másik megfogalmazása¹⁶ is helytálló, de bővebben fogalmaz: „az új haditechnikai eszközöknek a fegyveres erők rendszerébe történő felvételével kapcsolatos elosztási folyamatok, infrastrukturális beruházások, szakmai felkészítések és egyéb eljárások összessége. A rendszeresítés a legmagasabb szintű logisztikai szolgálat feladata. Célja a haditechnikai eszközök üzemeltetési feltételeinek kialakítása, továbbá biztosítani a rendeltetésszerű üzemeltetés, a tárolás, az állagmegóvás, a technikai kiszolgálás és a helyreállítás személyi, tárgyi és anyagi feltételeit.” A vonatkozó HM rendelet a fogalom meghatározás tekintetében viszont igen szűkszavú:

- A rendszeresítés az MH állománytábláiban felszerelési jegyzékeiben, normajegyzékeiben meghatározott szükségletek kielégítésére beszerzett hadfelszerelés felvétele a Magyar Honvédség rendszerébe. (9/2010. (I.22.) HM utasítás 2.§ a),
- Olyan szabályozott eljárás, amelynek eredményeként a munkaeszköz, hadfelszerelési anyag, katonai védőeszköz felvételre kerül az MH rendszerébe. (1/2009. (I.30.) HM rendelet 2.§ o).

A rendszeresítés a Rendszeresítési Bizottság javaslatára a Honvédelmi Miniszter által kiadott rendszeresítési határozat, vagy a HM Honvéd Vezérkar főnöke által kiadott alkalmazásbavételi határozat alapján történik.

A katonai alakulatokhoz a rendszerbe állítás¹⁷ folyamán kerül a hadfelszerelés. A rendszerbe állítás az a tervezett folyamat, amely során – a fent említett dokumentumok alapján – a hadfelszerelés ténylegesen bekerül a Magyar Honvédség rendszerébe. Ennek eredményeként az alakulatok, csapatok megkezdhetik - haditechnikai eszköz esetében - annak rendszerben tartását, azon belül annak rendeltetésszerű alkalmazását. Hadianyag esetében ettől a mozzanattól kezdve van lehetőség azok rendeltetésszerű felhasználására. Fogalmára a Hadtudományi Lexikon pontos megfogalmazást nem ad, a rendszerbe állítás fogalmát a rendszeresítés fogalomkörével együtt tárgyalja. Angol fordításként a „systematizing” szót ajánlja, mely valójában nem helyes. A rendszerbeállítás tulajdonképpen a hadrendbe állítás fogalmával egyenértékű, így a „deployment” kifejezést látjuk helytállónak.

A rendszerben tarás - alkalmazás időszaka - a rendszerből történő kivonással végződik. Ez idő alatt üzemben tartják az eszközöket. Ezt az időszakot lehet az „in-service” fogalommal lefedni.

¹⁴ 1/2009. (I.30.) HM rendelet 2.§ d)

¹⁵ Dr. Kende György, Dr. Seres György: Haditechnikai Kutatás – Fejlesztés. ZMNE egyetemi jegyzet, 2004. Budapest, 53.p.

¹⁶ Fazekas József, Szakmai szabályismeret, főiskolai jegyzet Budapest ZMNE 2001 megjegyzés: A „standardization” szó nem megfelelő fordítás.

¹⁷ Dr. Kende György, Dr. Seres György: Haditechnikai Kutatás – Fejlesztés. ZMNE egyetemi jegyzet, 2004. Budapest, 54.p.

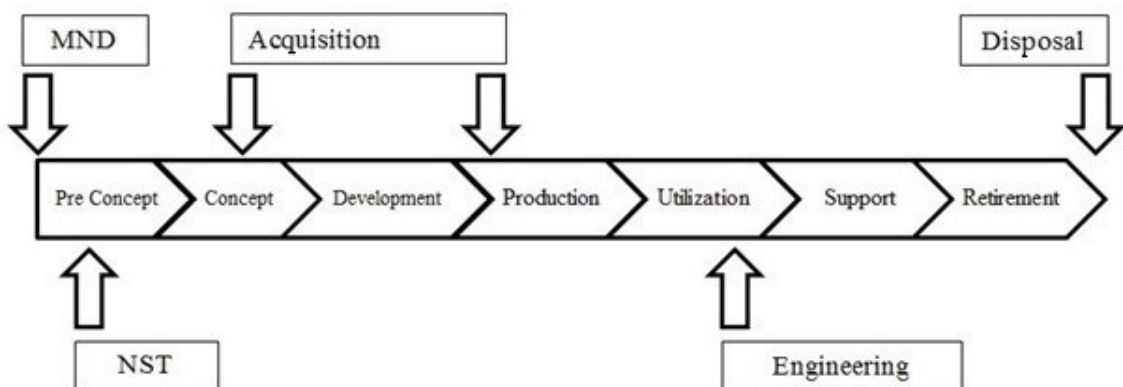
A rendszerből történő kivonás a haditechnikai eszközök életciklusának utolsó fázisa, melyet legfelső szintű haditechnikai vezetés szervez meg. A rendszerből történő kivonás¹⁸ tartalma a rendszeresített hadfelszerelés és a hozzá tartozó anyagok törlése a Magyar Honvédség állománytábláiból, felszerelési jegyzékeiből, normajegyzékéből. Ez a fázis teremti meg az adott eszköz, eszközcsoport további alkalmazásának (értékesítésének, tartalékolásának, megsemmisítésének, újrahasznosításának) feltételeit. A rendszerből történő kivonással befejeződik az adott eszköz, eszközcsoport életciklusa a haderőben. Az eszközt akkor is ki kell vonni, ha műveleti területen meg nem térülő veszteséggé válik. A „out of system evacuation” kifejezés¹⁹ nem biztos, hogy megfelelő fordítás, a 05-57 Def Stanag²⁰ szerint „disposal” illetve „retirement” szavak megfelelőbbnek tűnnek.

PAPS (PHASED ARMAMENTS PROGRAMMING SYSTEM) ÉS CMP (CONFIGURATION MANAGEMENT PLAN)

A NATO 1988-ban hagyta jóvá a Hagyományos Fegyverzet Tervezési Rendszert (CAPS, Conventional Armaments Planning System), mivel szükségessé vált a Szövetség védelemtervezési alapjainak összehangolása. Feladatai között szerepelt az iránymutatás a nemzeti programok számára, arra nézve, hogy hogyan tudják a Szövetség kollektív katonai érdekeit a legjobban teljesíteni. A fegyverzet szó helyett, véleményünk szerint a hadfelszerelés fogalma helyesebb, mivel szélesebb tartalommal bír.²¹

A CAPS -t 1989-ben felváltotta a PAPS (Szakaszolt Fegyverzeti Program Rendszer). Ez a keretrendszer a hadfelszerelés életciklusának szakaszait határozza meg. A rendszert az AAP-48 (Allied Administrative Publication, azaz Szövetséges Adminisztrációs Kiadvány) 2007 NATO dokumentum mutatja be. A tagoláshoz mérföldköveket (milestones), és szakaszokat (stages) használnak.

A PAPS második generációját a 2010-ben kiadott dokumentum, az AAP-20 mutatja be, továbbá a PAPS edition 1 és edition 2 közötti átmenetet definiálja, amely valójában a Concept fázis két részre bontásából áll. A második kiadásban Pre-Concept és Concept szakaszok szerepelnek. A Nato Logisztikai Kézikönyv és az AAP-20 edition 2 több szinonimát használ, de ezek tartalma valójában nem különbözik.

2. ábra. PAPS (edition 2) a beszerzés folyamatával kiegészítve²² (rövidítések kifejtése a szövegben)

¹⁸ 9/2010. (I.22.) HM utasítás 2.§ b)

¹⁹ Fazekas József: Szakmai szabályismeret. Budapest ZMNE főiskolai jegyzet, 2001. 5.p.

²⁰ Configuration Management of Defence Materiel, Ministry of Defence UK; Defence Standard 05-57

²¹ A NATO Logisztikai Kézikönyv fordítása nehezen érthető, a szövegek pontos megértéséhez ismerni kell a kifejezések, rövidítések jelentését, hátterét.

²² AAP-20 (3-118) Appendix 1, Disposal Process Throughout the System Lifecycle című ábra alapján szerkesztve. (MND - Mission Need Document; NST - NATO Staff Target)

Az eszközök életciklusának másik megközelítését a 2000-ben kiadott Configuration Management of Defence Materiel²³ dokumentum részletezi. Ez a dokumentum a védelmi eszközök beszerzésére ad útmutatást.

3. ábra. Configuration Management Plan (CMP) egyszerűsített folyamata²⁴

Amikor egy ország, vagy a NATO Katonai Hatósága megállapít egy katonai feladatra való igényt, megszületik a Feladat Szükségleti Dokumentum (MND - Mission Need Document). Magyar vonatkozásban ezt tekinthetjük az igény megfogalmazásának. Ezt követi időrendben a NATO törzs célok megfogalmazása (NST - NATO Staff Target).

1. táblázat. Fogalomponosítások összesítő táblázata

Magyar fogalom	Angol fogalom	Megjegyzés, forrás
Hadfelszerelés	Armament Military Equipment	Hadtudományi Lexikon [2] Certain Acquisition Procedures of Armament and Military Equipment [11]
Hadianyag	War Material	Hadtudományi Lexikon
Igény (Az igényt megfogalmazó dokumentum)	Mission Need Document	Nato Logisztikai Kézikönyv ²⁵ [6]
Értékelés (a koncepciót, illetve a hadfelszerelést)	Assesment	Def Stanag 05-57 [5]
Bemutató (csapatpróba alatt, előtt)	Demonstration	Def Stanag 05-57
Koncepció (elképzelés)	Concept	AAP-48 (ed. 1) [9]
Gyártás	Manufacture, Production	Def Stanag 05-57 AAP-20 [10]
Fejlesztés	Development	AAP-48 AAP-20
Rendszerbe állítás	Deployment	How DOD Acquires Weapon Systems and Recent Efforts to Reform the Process [12]
Igénybevétel (használat)	Utilization	AAP-48 AAP-20
Támogatás Anyagi támogatás	Support Material Support	AAP-48 Szakmai szabályzatismeret jegyzet [4]
Kivonás, Rendszerből történő kivonás	Retirement, Disposal	AAP-48, AAP-20 Def Stanag 05-57
Rendszeresítés	Acquisition	A beszerzés döntését nem lehet megfeleltetni a magyar fogalomnak, a szerzők javaslata az „Acceptens for future acquisition”
Rendszerben tartás	In-service	Def Stanag 05-57
Üzemfenntartás	Maintenance	AAP-6 alapján Nato Logisztikai doktrína [6]
Korszerűsítés, Modernizáció	Modernization	értelemszerű, általánosan használt megfogalmazás

²³ Ministry of Defence; Defence Standard 05-57

²⁴ Configuration Management of Defence Materiel, Ministry of Defence UK; Defence Standard 05-57. 25. p. 2. ábra alapján szerkesztve

²⁵ Nato Logisztikai Kézikönyv 170-173.o

ÖSSZEGRZÉS

A Magyar Honvédség és a NATO fogalomrendszerének párhuzamba állításával elérhető egy olyan elméleti, és a gyakorlatban jól alkalmazható eredmény, mely a fogalmi egyezések és különbségek esetében a szó szerinti fordításból adódó hibák és félreértések megelőzésére irányul. A magyar kifejezések elemzésével, valamint a haditechnikai eszközök beszerzésével, azok életciklusnak meghatározásával foglalkozó angol nyelvű publikációk vizsgálatával lehetőség nyílik a helyes fordításra, illetve fogalomértelmezésre. Mindez jól segíti – többek között – a témában tartott angol nyelvű (Erasmus) előadások megtartását.

Felhasznált irodalom

- [1] Dr. Kende György, Dr. Seres György: Haditechnikai Kutatás - Fejlesztés ZMNE egyetemi jegyzet, Budapest, 2004. 51-54.pp.
- [2] Hadtudományi Lexikon, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. I-II. kötet 445-1198.pp. ISBN 963 04 5228 6
- [3] 9/2010. (I.22) HM utasítás, A hadfelszerelés rendszeresítéséről és rendszerből történő kivonásának rendjéről, Honvédelmi Közlöny CXXXVII. szám; 326-332.pp.
- [4] Fazekas József: Szakmai szabályismeret, főiskolai jegyzet Budapest ZMNE 2001. 5.p.
- [5] Configuration Management of Defence Materiel, Ministry of Defence UK; Defence Standard 05-57
- [6] Nato Logisztikai Kézikönyv, A HVK Logisztikai Csoportfőnökség kiadványa, 1998. 171-173.pp.
- [7] Szövetséges Összhaderőnemi Logisztikai Doktrína, A HVK Logisztikai Csoportfőnökség kiadványa, 1999. 263.pp.
- [8] 1/2009. (I.30.) HM rendelet, A Magyar Honvédségre, illetve katonai nemzetbiztonsági szolgálatokra vonatkozó eltérő munkavédelmi követelményekről, eljárási szabályokról. http://hm.hatosagihivatal.kormany.hu/download/4/3c/40000/1_2009_hm_rend.pdf (Letöltve: 2014.04.10.)
- [9] AAP – 48 NATO System Life Cycle Stages and Processes, 2007. Edition 1. <http://www2.fhi.nl/plot2012/archief/2010/images/aap-48e.pdf> (Letöltve: 2014.04.10.)
- [10] AAP – 20 edition 2 Phased Armaments Programming System, 2010. <http://www.msb.gov.tr/birimler/tekhiz/doc/ac327/AAP-20%282%29Ec1.pdf> (Letöltve: 2014. 04.14.)
- [11] Prof dr. Wlodzimierz Mszalski: Certain Acquisition Procedures of Armament and Military Equipment (RTO-MP-SAS-080)
- [12] Moshe Schwartz, Defense Acquisitions: How DOD Acquires Weapon Systems and Recent Efforts to Reform the Process, 2013. <https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL34026.pdf> (Letöltve: 2014.03.20.)